

kalendárium

Összeállította: Magyar Katalin

BASQUIAT. BOOM FOR REAL • SCHIRN KUNSTHALLE, FRANKFURT • május 27-ig

- Egy tavaly májusban 110,5 millió dollárért (31 milliárd forint) elkelt, cím nélküli monumentális festmény minden szempontból rekordot jelentett: nemcsak Jean-Michel Basquiat (1960–1988) egyéni és az amerikai alkotók eladási csúcsát, de ez lett a legmagasabb áron elkelt műalkotás, amelyet fekete képzőművész készített, és az első 1980 után készült műalkotás, amely átlépte a százmillió dolláros határt. A japán műgyűjtő, aki megvásárolta a képet, januárban a Brooklyn Múzeumban állította ki „zsákmányát”. Ám nyílt Európában egy átfogóbb tárlat is, mely a huszonhét évesen, kábítószer-túladagolásban meghalt, ma már szupersztárrá vált festő, utcai művész munkáit mutatja be. A londoni Barbican Centerrel együttműködve szerveződő, ott már hihetetlen sikerrel bemutatott kiállítás több mint száz művet tartalmaz, és Basquiat zenei, szöveges, filmes és televíziós kapcsolataira összpontosít, tágabb kulturális kontextusba helyezve munkáját. A tárlat számos festményt, rajzot, vázlatot és objektumot vonultat fel, amelyeket nemzetközi múzeumokból és magángyűjteményekből, ritka filmekből, fényképekből, zenékből és levéltári anyagokból állítottak össze.

AZ ÍNYESMESTER - MAGYAR ELEK EMLÉKEZETE • MAGYAR KERESKEDELMI ÉS VENDÉGLÁTÓIPARI MÚZEUM • április 1-jéig • A leginkább gasztronómiai cikksorozatából készült szakácskönyv, az *Ínyesmester* szerzőjeként ismert újságíró életútját, írói munkásságát a család által megőrzött személyes tárgyai, neki dedikált könyvek, újságcikkek, fotók, meghívók, festmények, bútorok, kéziratok segítségével mutatja be a tárlat. A *Magyarország* napilap felelős szerkesztőjeként álneven kezdte el publikálni gasztrotörténeti írásait és ételreceptjeit a *Pesti Napló*-ban 1928-tól, ennek nagy sikere nyomán jelent meg az első szakácskönyve 1932-ben. A könyv ötvenegy kiadást ért meg, s egymillió fölötti példányszámban olvasható. De a tárlat nem csak az ételeknek hódol, bemutatják például Magyar Elek várostörténeti karcolatokból álló kötetét, az 1920-ban megjelent *Pesti históriákat* is.

MŰVEK AZ EMELETRŐL • SZENT ISTVÁN KIRÁLY MÚZEUM, DEÁK-GYŰJTEMÉNY, SZÉKESFEHÉRVÁR • május 6-ig • Jó régen, 2005 óta nélkülözniük kellett ezt a gyűjteményt így, egészében, azoknak, akik Schaár Erzsébet (1908–1975) műveire kíváncsiak Fehérvárott. Akkor, tizenhárom éve rogyant meg a városnak ajándékozott Smohayház annyira, hogy már nem fogadhatott vendégeket. Ennek a háznak az emeletén volt látható huszonöt évig a Szent István Király Múzeum Schaár-kollekciója, amelyet a művész

örökösei – Vilt Tibor és Wilt Pál –, valamint a Kulturális Minisztérium ajándékozott a városnak. Szerencsére az évforduló előcsalogatta a százötz éve született szobrász munkáit a raktárból, s újjárendezve láthatók a korai fadomborművek, az 1960-as évek kisplasztikái, a későbbi üvegmunkák és néhány nagyméretű kompozíció. Az itt bemutatott ötven alkotás változatos anyagokból (ólom, fa, bronz, műkő, üveg, műanyag, alumínium, hungarocell) és sokféle méretben (a tíz centiméterestől a kiállítóterem méretűig) készültek. A tárlaton két dokumentumfilm is közelebb hozza a kort és szereplőit: az egyiken Psota Irén portréjának mintázása közben mutatják be a két művészt, míg a másikban tanúi lehetünk annak, amint Pilinszky János 1974-ben megnyitja az *Utca* című kiállítást a Csók István Képtárban.

ANNA - VÁLTOZATOK SZÉKELY ASSZONYSORSRA • MAGYAR NEMZETI MÚZEUM

• április 30-ig • Még mindig nem késő a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum nagy sikerű kiállítását megnézni Budapesten. A fiktív, ám valóságos tárgyakkal körbevett főszereplő kétféle utat jár be a tárlaton: a megesett székely lányt döntés elé állítja az élet, s ennek függvényében marad a falujában, vagy a városba költözik. A döntést, hogy merre kanyarodjon a történet, a látogató hozza meg telefonos applikációja segítségével, s szintén a telefonon hallgatható meg Anna visszaemlékezése (Bocskor Bíborka hangján). A kitalált történet nagyon is valóságos díszletek közt zajlik: megnézhetjük, hogyan éltek a 20. században Székelyföldön vidéken és városban; berendezett házbelső, mezőgazdasági eszközök, székely kapu, pajta, polgári lakás, cselédszoba, pártiroda és blokklakás tárul a látogató szeme elé.

BAL KEZÉBEN IS ELFÉR A VILÁG • MOLNÁR-C. PÁL MŰTEREM-MÚZEUM • június

3-ig • Ferenczy Béni 1956 novemberében agyvérzést kapott, jobb oldala lebénult, elvesztette beszédképességét. Bár betegsége következményei végigkísérték hátralevő tizenegy évét, nem jelentették művészi pályájának végét: a jobbkezes művész nagy akaraterővel rajzolni kezdett, akvarelleket alkotott, végül szobrokat készített ép bal kezével. Több száz grafika és néhány szobormű – többek között a Kígyó utca torkolatában álló *Kisfiú-díszkút* – maradt fenn ebből az alkotói korszakból. Míg szobrai szinte tökéletes folytatásai a korábbi időnek, rajzai nemcsak a reszketeg, bizonytalanra vált vonalak miatt térnek el az egészséges időszakától, de színvilágukban is merészebb kísérletezést hoznak az életműbe. A képeket a Magyar Nemzeti Galéria adta kölcsön a Ménesi úti kismúzeumnak.

SZEGED FESTŐPOÉTÁJA – DINNYÉS FERENC- EMLÉKKIÁLLÍTÁS A FEKETE HÁZ-

BAN • MÓRA FERENC MÚZEUM, FEKETE HÁZ, SZEGED • május 6-ig • Dinnyés Ferenc (1886–1958) festőművész mesterei Ferenczy Károly és Hegedűs László voltak. Az alkotó az 1910-es évek végétől telepedett le a városban. A fauves-ok által inspirált, eredendően nagybányai irányultságú festészete sajátos színfoltot jelentett az egész régió művészetében. Alapvetően expresszív, dinamikus, erőteljes színvilágú festészetére a harmincas évek végéig

a látványelvű piktúra – tájkép, portré, zsáner – volt jellemző. Később, pályája vége felé egyre szürreálisabb, misztikusabb, az absztrakcióval érintkező képtémák foglalkoztatták. A festőművész alkotásainak jelentős, szinte az egész életmű fontosabb témáit magába foglaló kollekciója tavaly a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával kilenc festménnyel – köztük több késői képpel – gazdagodott, ezeket először mutatják be a negyven alkotást, a festmények mellett grafikákat is felvonultató kiállításon.

A MAGYAR FESTÉSZET REMEKMŰVEI – VÁLOGATÁS A KULTÚRPALOTA KINCSEIBŐL • HAÁZ REZSŐ MŰZEUM, SZÉKELYUDVARHELY • április 15-éig • A Haberstumpf-villában negyvenegy festményt és három szobrot – többek között Munkácsy Mihály, Vaszary János, Feszty Árpád, Lotz Károly, Barabás Miklós, Ferenczy Károly, Paál László, Stróbl Alajos alkotásait – láthatnak az érdeklődők a Maros Megyei Múzeum Bernády-gyűjteményéből, Székelyföld legjelentősebb festészeti gyűjteményéből. A romantikus, realista és szecessziós alkotások a 19. század második felében, a 20. század elején készültek. A gyűjtemény darabjai 1913-ban a budapesti Szépművészeti Múzeumból kerültek át Marosvásárhelyre a Kultúrpalotába, nemcsak a 20. századi, hanem az akkor már klasszikusoknak tekintett festők remekműveinek képanyagával. A trianoni döntést követően azonban a kölcsönként alkotások a román állam tulajdonába kerültek, így maradtak a Kultúrpalotában, ahol egy részük állandó tárlaton volt látható, a többi raktárban őrizték. A kiállítás először vándorol Erdélyen belül, noha a gyűjtemény darabjait különböző tárlatokon már bemutatták Magyarországon.

A TUDÁS KINCSTÁRA. 650 ÉVES AZ OSZTRÁK NEMZETI KÖNYVTÁR • BÉCS • 2019. január 13-ig • A csodás barokk díszteremben megnyílt kiállítás az alapítástól indul, és a második világháború borzalmainak időszakát felölelve mutatja be a könyvtár történetét egészen napjainkig. A tárlaton százhatven különlegességet, eredeti kéziratokat, értékes kottákat, térképeket, valamint fotókat és grafikákat mutatnak be. A kiállítást a *Hónap műtárgya* című programsorozat teszi még színesebbé, ennek keretein belül olyan, a közönség által csak ritkán megtekinthető darabok kerülnek szem elé, mint például az 1454-ből származó *Gutenberg-Biblia*, valamint Wolfgang Amadeus Mozart *Requiemjének* eredeti kézírata, valamint Johannes von Trappau aranytintával írott evangéliumos könyve a 14. századból, amit a könyvtár alapító kódexeként tartanak számon.

AUDUBON BIRDS OF AMERICA • NEW-YORK HISTORICAL SOCIETY MUSEUM AND LIBRARY • 2054. februárig • Madárbarátoknak, művészetrajongóknak és múzeumi kurátoroknak 36 évre (!) megvan a havi rendszerességű programja, ha az Amerika madarai című legendás kötetek valamennyi eredeti akvarelljét meg akarja nézni New York legrégebbi múzeumában. John James Audubon (1785–1851) madarakat ábrázoló 435 nyomatából

összeállított óriási, majdnem egy méter magas (úgynevezett dupla elefántfólió nagyságú) köteteit, amelyekből már csak 119 példány maradt fenn, a tíz legdrágább könyvritkaság között tartják számon (legutóbb 11,5 millió dollárért kelt el a teljes első kiadás). A valamennyi észak-amerikai madárfajt megörökítő, hatalmas ambíciójú vállalkozás igényes kivitelezéssel párosult: Audubon életszerűen ábrázolt, életnagyságú vagy csaknem életnagyságú madarai, kézzel festett lenyomatai luxuskiadványnak számítottak akkoriban is, amihez – nagy mérete miatt – külön tároló- és nézegetőbútorokat is terveztek. Az „állandó időszaki” tárlaton havonta mutatnak be egy-egy akvarellt, amelyet kiegészítenek a kép keletkezési körülményeiről és az ábrázolt madárról szóló információk, vázlatok, dokumentumok és tárgyak. Ám ha valaki türelmetlen, vagy nem tud havonta New Yorkba utazni, akkor gyönyörködhet a képekben az audubon.org/birds-of-america webcímen is.

EINSTEINTŐL NAPJAINKIG – ZSIDÓK ÉS CSÚCSTECHNIKA • ZSIDÓ KIVÁLÓSÁGOK HÁZA, BALATONFÜRED • A balatonfüredi egykori zsinagóga épülete szolgált már katolikus kápolnaként a 13. században, később református templom lett, majd a 19. századtól zsinagóga, mely a 20. század közepén funkcióját veszítette, mivel a vészorszakban a 153 elhurcolt zsidóból mindössze tizenöten tértek vissza, s leszármazottaik közül már csak egy él a városban. Az árván maradt épület volt aztán buszgarázs, étterem, raktár, mígnem az önkormányzat megvásárolta, s funkciót is talált neki: a Norvég Alap támogatásával közösségi és kiállítási teret alakítottak ki benne és a régihez csatlakozó kortárs toldalékban. Az új épület emeletén rendezték be az interaktív kiállítást, a pincszinten pedig a kiállításához kapcsolódó múzeumpedagógiai helyiséget alakítottak ki. Az állandó kiállítás százharminc világhírű, zsidó származású tudós életével és munkásságával ismertet meg a legújabb digitális eszközök segítségével. Az orvostudomány, biológia, fizika, informatika, matematika, kémia és a műszaki tudományok képviselői közül találkozhatunk például Sigmund Freuddal, Mark Zuckerbergkel, Albert Einsteinnel, Hajós Alfréddal vagy Teller Edével.

FELIX TERRA – A NAGYVÁRADI RÓMAI KATOLIKUS EGYHÁZMEGYE TÖRTÉNELME ÉS EGYHÁZMŰVÉSZETE • ROMÁNIA NEMZETI TÖRTÉNETI MŰZEUMA, BUKAREST • április 1-jéig • A Szent László-emplékév lezárásaként a Nagyváradi Római Katolikus Püspökség egyedülálló lehetőséget kapott alapító szent királya és a magyar katolicizmus évezredes történelmi és egyházművészeti hagyatékának bemutatására. A több mint ezer négyzetméteres tárlat százötven kiállítási tárgyat mutat be a püspökség saját gyűjteményéből, valamint a Magyar Nemzeti Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár, a Magyar Nemzeti Levéltár és nagyváradi Körösvidéki Múzeum által kölcsönzött műkincsekből. A relikviák közt számos olyan akad, amelyet az ország területén még sosem állítottak ki, mint Luxemburgi Zsigmond nagyváradi sírjának ékszerei, a Váradon keletkezett és a Szent László-legendahagyomány számára felbecsülhetetlen értékű *Dubnici krónika* vagy

az egyházmegye talán legértékesebb művészeti hagyatéka, a flamand késő reneszánsz egyik remekműveként számon tartott *belényesi Szűz Mária-kegykép*.

SISI ÉS MAGYARORSZÁG – A MAGYAR ARISZTOKRÁCIA FÉNYŰZŐ ÉLETE A 17–19. SZÁZADBAN • **JÜNNAN TARTOMÁNYI MÚZEUM, KUMMING, KÍNA** • május 3-ig • Harmadik helyen nyílik meg már Kínában a Magyar Nemzeti Múzeum kiállítása, amelyet a Sanghaj Múzeumban hétszázezer látogató tekintett meg, míg Pekingben, a Tiltott városban 665 ezer ember látta. A tárlat százötven eredeti műtárgy segítségével mutatja be, miként éltek az arisztokrata családok tagjai az elmúlt négyszáz esztendőben, a késő középkori és újkori Magyarországon, s hogyan viszonyultak a Habsburg-uralkodóházhoz. Az egyes témákat bemutató öltözetek, bútorok, képek, fegyverek, ékszerek, az étkezés és vendéglátás eszközei mellett felsorakoznak a magyar történeti festészet és grafika prominens darabjai, amelyeken megjelenik többek közt a magyar arisztokrácia szívébe zárt, ma is közkedvelt Mária Terézia királynő és Erzsébet királyné alakja és szerepe a magyar történelemben.

GRAVITÁCIÓ. KÉPZELD EL AZ UNIVERZUMOT EINSTEIN UTÁN • **MUSEO NAZIONALE DELLE ARTI DEL XXI SECOLO, RÓMA** • április 29-ig • Miközben a világsajtó tele van az Einstein-relikviák távol-keleti utaztatásával, egy hozzánk térben jóval közelebb eső és mind koncepciójában, mind megvalósításában izgalmas tárlatról alig tud valaki. A MAXXI interaktív kiállítása a tudományos és művészeti installációk, különleges hang- és vizuális hatások, történelmi rekvizitumok és szimulációs kísérletek segítségével kalauzol el Albert Einstein relativitáselméletének világába, amely radikálisan átalakította a kozmológiát. A *Gravity*, amely többek között az Olasz Űrügynökség és a Nemzeti Atomfizikai Intézet támogatásával jött létre, a művészet és a tudomány közötti kapcsolatokat és analógiákat vizsgálja, bemutatva a német tudós mélyreható befolyását a kortárs gondolkodásra. A tárlaton a Galileo-teleszkóp és a gravitációs hullámok mérésére szolgáló műszer kezd párbeszédet a modern és kortárs művészek, Marcel Duchamp, Allora & Calzadilla, Peter Fischli és David Weiss, Laurent Grasso, Tomás Saraceno műveivel.

MICIMACKÓ: EGY KLASSZIKUS FELFEDEZÉSE • **VICTORIA AND ALBERT MÚZEUM, LONDON** • április 8-ig • A V & A honlapján a kiállítás oldalára kattintva egerünket levakarhatatlan méhecskék raja követi, miközben kék színű lufik emelkednek a szöveget eltakarva (ezeket egy kattintással szétduzzanthatjuk, ha zavarják az olvasást). A játékos ötlet jól illik a félig kiállítás, félig játszótér koncepciójú bemutatóhoz, amelyben nem csak A. A. Milne világhírű meseregényének keletkezéstörténete, E. H. Shepard eredeti illusztrációi, a könyv számtalan kiadása és a könyv kultusza nyomán keletkezett relikviák: ruha, doboz, játék, kávéskészlet, valamint a számos filmes feldolgozás látható, de az interaktív játszótérben gyerekeket megmozgató módon elevenednek meg a könyv helyszínei: a folyó,

a híd, Róbert Gida lépcsője és a Százholdas Pagony. Az 1920-as évek óta készült kétszázharminc alkotás és műtárgy mellett a tárlat bemutatja azokat az embereket és helyszíneket, amelyek annak idején a történeteket ihlették: Milne fiát, Christopher Robint, akiről Róbert Gida alakját formázta meg az író és azt a Milne farmjának közelében lévő sussexi erdőt, amely Százholdas Pagonyként elevenedik meg a mesékben.

BÉCS 1900! • KLIMT – MOSER – GERSTL – KOKOSCHKA • LEOPOLD MÚZEUM, BÉCS • június 10-ig • Bécs tobzódik az évfordulós megemlékezésekben: idén száz éve, hogy modernizmusának nagyjai – Gustav Klimt, Egon Schiele, Koloman Moser és Otto Wagner – elhunytak. Az ünnepi tárlatok hosszú sorát a Leopold kezdi, s folytatja is a nagy Schiele-kiállítással márciusban. Az első tárlaton festmények, grafikák, iparművészeti alkotások, kézművesmunkák, plakátok, bútorok idézik meg a kort és művészeit, akik kezdetben a bécsi szecesszió, majd az azt is meghaladó külön utak reprezentánsai voltak. Klimt művei közül megtekinthető az *Élet és halál* és az *Attersee*, Moser festményei közül például a *Vénusz-barlang*, Richard Gerstl többek között két nagyméretű önarcképpel képviselteti magát, míg a fenegyerek Oskar Kokoschkától többek között az arcát megérintő önarckép látható.

KIKÖZÖSÍTÉSEK. ELŐÍTÉLET ÉS ÜLDÖZÉS A KÖZÉPKORI VILÁGBAN • GETTY CENTER, LOS ANGELES • április 8-ig • A Getty Kézirattára kamarakiállításain váltakozva húsz-huszonöt kéziratot mutat be, hogy a fényérzékeny kollekción legalább egy része mindig megtekinthető legyen. A legújabb válogatás azt vizsgálja, hogy a művészet mint nyelv hogyan használja a kirekesztés retorikáját. A faj, az osztály, a nem, a vallási identitás vagy a szexuális különbségek miatt a középkori társadalom sokrétű volt, de a sokszínűség nem feltétlenül járt együtt a toleranciával. Horgas orrú zsidó, szörnyeteg muzulmán, gusztustalan beteg, barbár író, nem emberiként ábrázolt egzotikus törzsek, istentelen fekete bőrű mágus, csúnyának és nagydarabnak ábrázolt Brünhilda és a valószínűleg sötét bőrű Sába királynőjének fehér nőként való megjelenítése árulkodik az előítéletekről. Ezek a műalkotások olyan társadalmi és történelmi dokumentumok is, amelyek mind a középkori múltat, mind pedig az olyan előítéleteket megvilágítják, amelyekkel még ma is küzdünk. A képek antiszemizmusról, homofóbiáról, muszlimellenességről, a fogyatékosok, a betegek megbélyegzéséről, a színes bőrűektől és a külföldiektől való viszolygásról tanúskodnak, s az ábrázolások közt nem ritkaság a történelem meghamisítása, a cenzúra és a gúnyos karikatúra.

A VÖRÖS ISTEN – SZTÁLIN ÉS A NÉMETEK • BERLIN-HOHENSCHÖNHAUSEN EMLÉKMŰ • június 30-ig • Kényes téma ma is: Oroszországban 2018-ban betiltották a *Sztálin halála* című szatirikus filmet. A németek inkább szembenéznek a generalisszimusszal s korával. A Stasi egykori börtönében megnyitott kiállítás a szovjet diktátor körül mindenütt jelen lévő személyi kultuszt illusztrálja a korai NDK-ban, bemutatva a sztálini kultusz ritka

A Sztálin-kultusz kronológiája
© Gedenkstätte Berlin-Hohenschönhausen

A budapesti Sztálin-szobor keze
© Gedenkstätte Berlin-Hohenschönhausen

tárgyait. Láthatók az emberek manipulálására szolgáló Sztálin-portrék, egy hatalmas szobor, könyvek, plakátok, átretusált – s ezzel a történelmet is meghamisító – képek, propagandafilmelek és a lelkesítő nagygyűlések dokumentumai. Bemutatják a szovjet mintát utánzó kelet-berlini központ terveit is, ebben óriási kormányzati palota szerepelt és többek között egy székesegyház lerombolása – ez utóbbitól a gazdaság rossz helyzete mentette meg az NDK fővárosának lakóit.

I. KÁROLY: KIRÁLY ÉS MŰGYŰJTŐ • ROYAL ACADEMY OF ARTS • április 15-ig •

Stuart Károly brit király (1600–1649) kora egyik legendás művészeti gyűjteményének birtokosa volt, megszerezte Tiziano, Mantegna, Holbein, Dürer remekműveit, és olyan kiváló művészek festettek neki, mint Van Dyck és Rubens. A különleges kollekció – amely mintegy ezeröttszáz festményt és ötszáz szobrot tartalmazott – mind stílusában, mind értékében példátlan volt Angliában, ám mivel megvásárlásuk miatt kiürült az államkassza, ezért Oliver Cromwell a király 1649-es kivégzését követően a gyűjteményt eladatta, és darabjai szétszóródtak Európában. Bár II. Károly sok művet visszaszerzett a restauráció után, de több mű például a Louvre és a Prado büszkesége lett. A kiállítás megkísérli összegyűjteni a széthullott gyűjtemény darabjait, ebből száznegyven alkotást mutat be a klasszikus szobroktól a barokk festményekig, a gyönyörű miniatúráktól a monumentális faliszőnyegekig. A tárlatot kiegészíti a *II. Károly: Művészet és Erő* című kiállítás a Buckingham-palotában, mely a Stuart-monarchia újjáépítését és gazdagságát mutatja be. S egy érdekesség: a valaha szintén a gyűjteményben helyet foglaló *Világmegváltót*, a nemrégiben rekordáron megvásárolt Leonardo-festményt nem kapták kölcsön a Louvre Abu-Dzabítól a kiállításra, mert új tulajdonosa jobbnak látta „otthon” tartani az értékes képet.

ANDREAS GURSKY • HAYWARD GALÉRIA, LONDON • április 22-ig •

A galéria kétéves felújítása után az első kiállítást – amely az intézmény ötvenedik évfordulója ünneplésének kezdete is – a nagy hatású német fotóművész munkáinak szentelik. Korunk egyik legjelentősebb (és nem utolsósorban: talán legdrágább) fotósának retrospektív tárlata hatvan képet mutat be az 1980-as évektől egészen a legutóbbi fotóig. A hatalmasra nagyított képek lenyűgöző látványvilága monumentális struktúrákat, tájakat, tömegeket ábrázol – többek között a világkereskedelem, az ipar és a turizmus helyszíneit. A számítógépes utómunkával manipulált, sokszor fikciós helyek és történések festményszerű hatásukkal hívják fel a figyelmet a természeti világgal való kapcsolatunk megváltozására és a globalizáció hatására mindennapi életünkben.

